

zásának, amely egyrészt egy dokumentumjellegű, másrészt pedig egy háborús szépirodalmi olvasmánnyal ajándékozott meg bennünket.

Mint mondtuk, Momčilo Stefanović *A nagy háború kis hősei* című könyve szemtanúk által elbeszélrt partizántörténetek gyűjteménye, olyan történeteké, amelyeknek az a közös vonásuk, hogy csupa gyerekekről szólnak, nyolc-tíz éves lánykákról és fiúcskákról, akik életüket kockáztatva és sokszor életüket áldozva segítették az idősebb harcosokat akcióik eredményes kivitelezésében, megvalósításában. A könyv minden egyes története rendkívül izgalmas és fordulatos olvasmány, ezen túlmenően pedig mindegyik tartalmaz egy fontos üzenetet is a bátorság és önzetlenség, az igazság- és hazaszeretet szépségéről, ami, ha iskolai olvasmányként a diákok kezébe jut, pedagógiai szempontból bármikor biztos sikerrel használható. A legendáris Boško Buháról, a bámulatosan szép kis Danica leleményességéről, a hősi halált halt Veljkóról, Hamdijáról és Draganról, az alig tizenkét éves Branko futárról, a Cevicanák becézett kis bosnyák legény hősies kitartású meneteléséről és még sok hasonló példamutató történetről ugyanakkor

bizonyára a felnőtt olvasók is szívesen olvasnak majd Momčilo Stefanović könyvében, amelyben neves közéleti dolgozók, ismert politikusok, egykori harcosok visszaemlékezései kaptak helyet.

A *Partizánlegendák* címet viselő kiadvány Vladimir Nazor, a neves partizánköltő és irodalmár verseit és naplójegyzeteit tartalmazza, tehát azoknak az élményeknek és tapasztalatoknak, megfigyeléseknek és benyomásoknak a művészi interpretálását, amelyek a háború viharában készítették megnyilatkozásra az érzékeny alkotói lelket. A harcosok körében általános népszerűségnek örvendő Nazor e könyv oldalain megjelent, Acs Károly és Tornyosi Péter fordításában magyarra átültetett darabjai sok izgalmas részletét írják le a partizánháborúnak, jellemzik Tito elvtárs elszántságát és megingathatatlan céltudatosságát, a harcosok bátorságát és hazaszeretetét és nem utolsósorban lírai képet nyújtanak egy-egy tájról, vidékről, amelyen a partizánokat fáradhatatlanul kísérő költő a menetelések alkalmával áthaladt. És noha Nazor írásai nem első ízben kerülnek a magyar olvasók kezébe, bizony állítható, hogy a *Partizánlegendák* című kiadvány izgalmas olvasmányt ígér minden irodalombarátnak.

FÉKETE ELVIRA

ELLENFÉNYBEN

MILORAD JANKOVIĆ: *Maros menti ének*.
Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977.

A legenda szó hallatán vegyes érzelmek támadnak az emberben, ami a hitelességet illeti. A legendának mégis van történeti és történelmi hitele, még ha hozzávetőleges is. A Pero-legenda igazolja ezeket a sajátosságokat.

1735 a nevezetes dátum, akkor tör ki a híres Pero Szegedinac-féle lázadás. A Maros menti Árad, török, francia, lengyel, szerb, magyar nemzetiségek szigete. Ebben a környezetben hangolódik, érlelődik — Pero kapitánnyal az élen — a német csá-

szári leigázók, betolakodók elleni kitörés. A sziléziai harcterről visszarendelt katonák kézmelege még a fegyveren van, a megbízhatatlanság bélyegével a homlokukon, végleg eldönti hovatartozásukat. Mennyire egyenlőtlen az a küzdelem, amely csak szellemében, meggyőződésében erős, minden fizikai és egyéb erőnlét nélkül.

Pero Szegedinac lázadása ilyen pillérekre épült.

Forog a malomkerék. Együtt öröklődik a szerb—magyar testvérség,

ősi egymásra utaltság jegyében. A forradalmi gond együtt fortyog az egyéni gondokkal, egyéni tragédiákkal, abban a nagy közös kondérban, ahol a cél nyelvet, nemzetiséget egyesít.

Ebben a felforgatott világban, ahol az elnyomatás a tetőfokán van, az úri privilegialis osztály fojtogató szexuális vágyban tombol. Kikapós, unatkozó bárónék, grófnék, boldogtalan tisztfeleségek krónikus házasságtörésben szenvednek. Egyedül Juliya — Pero kapitány lánya — képviseli azt a tisztaságot, ártatlanságot, ami ha nem is a boldogsághoz, de a házassághoz feltétlenül szükséges. Mit is várhatnánk ennyi tisztázatlan rang, társadalmi helyzet közepette?

Tovább forog a kerék. Hiába az összetartás, a türelő felülkerekedik a legelszántabb kitörésen is. Pero kapitány nagysága abban rejlik, hogy a legvégsőig „katona” marad.

HOSSZÚ UTAZÁS

VELJKO KOVAČEVIĆ: *Gavro megpróbáltatásai.*

Európa Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Béke van. A béke helyi jellegű, egy-egy ország jellegű. Kint a világban harc és vér folyik.

Veljko Kovačević regényében háborúból háborúba esik az ember. A történet Jugoszláviában kezdődik — a felszabadulás utáni években — és ott is fejeződik be. Közben Gavro spanyol, francia, angol földön csatázik. Münchhauseni utazás, igazi kalandokkal. Gavro kétszer éli át életét: egyszer valójában, egyszer a mesélés, visszaemlékezés során. „Csörögőspikája” szelíden simul fejére, ami nem más, mint egészséges humorérzéke, a kisember szoros tartozéka abban a helyzetben, amelyben a halál minden percben jelen van. Reménytelenül kiszolgáltatott, de a szülőföld iránti szeretete, visszavágyódása hallatlan élni akarása sarkallja. Hitét előlegezett örömrzés táplálja — egyszer mégis hazajuthat. Még a szerelem sem diktál holtvágányt, a cél: mindenáron vizsztatérni. Varázslatos módon kerül ki a legnagyobb veszedelmekből.

A kegyetlen kínzás sem töri meg az igazság, szabadság elérésében vetett hitét. Magaviselete minden helyzetben példátlan. A lázadás folyamán fia a császár oldalán áll. Ez a nemzedéki kettéválás, az elvi kétfelé tartozás sem változtat semmit fia és apa viszonyán, a kitűzött terv is megmászhatóan.

A kerék megáll. A megtorlás tovább hurcolja a sérelmet, a gyalázatot. *Vae victis!* — Jaj a legyőzötteknek! — olvassuk a bevezetőben. A kudarc klasszikus vereség, de egyben dopping is az újabb összecsapásra, küzdelemre.

Madártávlatból tekintve, végső következtetésként: Pero kapitány és társai lázadása szervesen beépül a hosszú századok töretlen békeharcaiba.

Nem szabad említés nélkül hagyunk Csuka Zoltán eszményi fordítását, ami élményünket és a mű értékét nagymértékben növeli.

Mondhatnánk úgy is, hogy a háború színpadán, a hatalmas díszletek között megelevenedett bábu — akrobatikus tehetséggel. Mégis azt érezzük, hogy a szerző kissé hosszúra eresztette fantáziájának gyeplőjét, bár a háború abszurd helyzeteket teremt, így minden lehetséges, minden megtörténhet. Teljes komolysággal mégsem vehetjük ezt a kalandos csatát, mert hiányzik belőle a teljes naturalitás, az a fajta remarque-i életszag, amelyetől örökre csömört kap az ember.

Mi az, ami mégis megrendít bennünket? A hosszú felvonások közepe táján Gavro hűséges Romeóként keresi Juliáját, azt a Juliát, aki az idegen világban pillangóként röpköd körülötte, eltakarva a sötét felleget. A sors iróniája közbeszól — a happy end elmarad —, a szerelem úgy tűnik el életéből, mint ahogyan jött. A válás fájdalma nem komplett fájdalom, a szakítást az élet produkálta. Így hiányérzetünket csökken-